

dat niet een op zich zelf staande kring, maar alleen die gezamenlijke plaatselijke kerk (hetzij al dan niet in kerspelen ingedeeld) met macht bekleed was, en dus slechts in één kerkeraad die macht kon doen werken.

En hiermee nu hing beider opinie omtrent de verhouding of correspondentie van kerken saam.

De independenten leerden wel terdege, dat men wel vergaderen kan met de deputaten van andere congregatiën, maar dat dit niet hoefde en nooit bond.

Tewijl de gereformeerden omgekeerd leerden: Omdat de lokale kerken alle openbaringen van die ééne zelfde kerke Christi zijn, daarom komen ze bij één en moeten die saamhoorigheid zooveel doenlijk openbaren. Vandaar hun eisch om én classe én Synode te doen optreden.

En veel meer nog, om te belijden, dat én deze classis én deze Synode met macht waren bekleed.

Maar hoe?

Zóó dat deze Synode of classis rechtstreeks van Christus macht over de kerken zouden ontvangen hebben?

Neen, en nogmaals en driewerf neen. Dat is het episcopale stelsel.

Maar omgekeerd aldus: dat de classis haar macht ontvangt van de kerkeraden; en dat de Synode haar macht ontvangt van de classis.

Niet dus de classis staat onder de Synode en de kerkeraden onder de classis. Maar integendeel, de Synode staat onder de classis en de classis onder de kerkeraden.

De macht vloeit niet uit de Synode naar de classis en uit de classis naar de kerkeraden, dat is episcopaal; maar de macht vloeit omgekeerd uit Christus in de kerkeraden, uit de kerkeraden in de classis en uit de classis in de Synode.

Zóó, en zóó alleen is het gereformeerde stelsel.

Hieruit nu vloeit voort, dat de zaken van Belijdenis als regerende alle kerken saam door de kerkeraden en de classen aan de Synode worden opgedragen, en dat diensgevolge onze vaders ook zeer juist, zoolang het kerkverband goed liep, de onderteekening van de Formulieren van de Synode lieten uitgaan.

Maar hieruit vloeit dan ook tevens voort, dat, zoodra het kerkverband misloopt, en geen waarborgen meer oplevert, en dus de kerkeraden dit niet langer aan de Synode kunnen opdragen, de kerkeraden als nu zelfden hebben te doen, wat ze eerst op anderen overdroegen.

Zoo deden onze vaders dan ook, toen in de Remonstrantsche troebelen de Synode spaak liep. Toen toch hebben onze vaders onverwijd door de kerkeraden laten onderteekenen.

En onze goede gereformeerde predikanten van dien tijd zeiden toen niet: „Dat heb ik al eens gedaan! Dat doe ik niet meer! Ik laat mij niet dwingen!“ Of ook: „Dat hoort bij de Synode!“

Neen, maar afzien van al deze uitvluchten en hoogheden, dankten ze als trouwe wachters Zions de kerkeraden voor hun betoon van trouw en ijver, en onderteekenden voetstoots.

Die weigerden of aan de kerkeraden hun recht betwisten waren alleen de Arminianen.

Op de classis vroeg men toentertijd de onderteekening evenzeer.

Tot zoover dit debat.

Men bedenke, dat Kuyper dit schreef in Juni 1883. Een paar maanden voor zijn kerkrechtelijk hoofdwerk: „Tractaat van de Reformatie der Kerken“ verscheen. Dat werk was toen in substantie reeds geheel gereed. Reeds op 5 Febr. 1882 had Kuyper dit werk aangekondigd. (Herant No. 215.)

Voor wie deze discussie en het citeeren ervan zou willen controleeren, zij vermeld, dat ze te vinden is in „De Heraut“ No. 285 en 287, 10 en 24 Juni 1883.

Een volgende keer nog wat meer!

II.

C. V.

BRIEF UIT AMERIKA

Protest tegen Brunner's Komst te Princeton.

In een vorigen brief schreef ik dat er wel niet veel protest tegen den invoer van het Barthianisme te Princeton gehoord zou worden. De liberalen verheugen zich in de verwording van Princeton, en de „orthodoxen“, die in de Presbyteriaanse kerk zijn achtergebleven, zijn te individualistisch om veel te doen. Nu echter is er een stem van protest gerezen tegen de komst van Brunner.

In The Presbyterian van 5 Mei 1938 doet dr. Donald Grey Barnhouse, een fundamentalist van Philadelphia, eenige vragen aan Brunner. Barnhouse is bezorgd. Immers, Brunner zal den stoel van Warfield en C. W. Hodge bezetten. Zal hij Princeton nu nog kunnen aanbevelen aan jonge mannen die voor het predikambt willen studeren?

Dr. Barnhouse doet zijn vragen naar aanleiding van Brunners boek: Der Mensch im Widerspruch. Dit boek is nog maar pas verschenen. Brunner zal het nog wel willen verdedigen als zijn werk.

Dr. Barnhouse wijst op het feit, dat Brunner het Genesisverhaal niet als historisch erkent. Zegt Brunner: „Niet het oudtestamentisch verhaal als zoodanig, maar zijn in Jezus Christus vervulde zin is het Woord Gods, in hetwelk alleen we elkander verstaan. Had de kerk dezen regel altoos gevolgd, dan had zij nooit de fout gemaakt, des menschen

oorspronkelijken toestand als beschrijfbaar voor te stellen in den zin van een status integritatis“ (Op. Cit. p. 73). Even verder voegt hij hier aan toe: „Dit gansche historische beeld van den eersten mensch is nu eens voor altijd restloos vernield“ (Op. Cit. p. 75). Adam is geen historisch persoon geweest. Zoo wordt het scheppingsverhaal als ook de zondeval geloofend. Men moet dus wel bezorgd zijn over Princeton, meent dr. Barnhouse.

In dit alles heeft hij natuurlijk groot gelijk. We zijn dankbaar, dat daar dan toch eindelijk eens een stem wordt gehoord onder de Fundamentalisten tegen de veranderingen te Princeton.

Dan toch, we worden onmiddellijk weer teleurgesteld. Barnhouse meent, dat er een groot verschil is tusschen wat Barth en wat Brunner leert. Barth is veel dichter bij het Bijbelsch standpunt dan Brunner, meent Barnhouse. „Barth travelled the long road away from Modernism back to the simple Christian position, and while he still has some distance to go in certain lines, he sees clearly in all the great points involving man's complete ruin and God's perfect remedy in Christ“. Barth heeft dus nog maar een weinig verder voort te gaan op zijn ingeslagen pad en alles is wel. Die in Utrecht de lezingen van Barth over het Credo hebben gehoord, weten wel beter. Barth houdt al even weinig van de sprekende slang in het paradijs als Brunner. De geschiedenis des heils is voor Barth even als voor Brunner slechts een symbool van wat „hoven“ de geschiedenis geschiedt. Al heel weinig is er dus van een protest als dat van Barnhouse te wachten.

Dit klemte nog te meer, als we bedenken, dat het met Barnhouse alleen maar bij protesteeren blijft. Barnhouse pruft wel zoo nu en dan eens tegen de modernen in de Presbyteriaanse kerk. En er zijn wel meer Fundamentalisten, die nu en dan eens pruttelen. Soms dreigen ze zelfs. Ze zullen de gelden voor de zending inhouden. Ze zullen dit en ze zullen dat. Maar dan steekt moeder de kerk even den vinger op. Daarna wordt alles doodstil. Theologisch consequent te zijn, en kerkrechtelijk door zee te gaan, daar weet men niet van.

In hetzelfde nummer van The Presbyterian dient dr. Mackay, de president van Princeton, dr. Barnhouse van antwoord. Zulk een aanklacht tegen Brunner kan dr. Mackay niet onbeantwoord laten. Zijn toorn is „billijk ontstoken“.

Eerstens dan, wat het verschil tusschen Barth en Brunner betreft. Mackay staat er paf van, dat dr. Barnhouse Barth voor meer orthodox aanziet dan Brunner. Barth meent, dat het beeld Gods in den mensch door de zonde geheel en al is vernield. Brunner houdt zich hier dichter bij de aloude gereformeerde traditie en loochent dit. Met Calvin wil hij van de wedergeboorte spreken als een hernieuwing en niet als een schepping. Brunner leert op de meest positieve wijze, dat de mensch hopeeloos in zonde ligt zonder het verlossende werk van Christus.

En dan wat de verdere aanklacht van Barnhouse betreft, ook deze is geheel en al ongegrond. Barnhouse beweert, dat Brunner des menschen schepping naar Gods beeld en den zondeval durft loochenen. In antwoord hierop zegt Mackay: „Professor Brunner does not deny these basic facts. What he does is simply to challenge, in the name of the Bible, and for the sake of vindicating the authority of the Bible, certain interpretations of these facts“. De exegese der Schrift, zegt hij verder, moet steeds open blijven voor verder licht dat de Heilige Geest ons schenkt. Ook moet de Schrift uitgelegd in overeenkomst met de feiten, die ons door geschiedenis en natuurwetenschap worden geboden. In dit alles volgt Brunner slechts het voorbeeld van dr. Charles Hodge in diens groote werk Systematic Theology. Hodge heeft immers gewezen op het feit, dat men vroeger den Bijbel verklaarde naar het systeem van Ptolemeus, maar later naar het systeem van Copernicus, zonder daardoor in het minst onrecht aan de Schrift als het Woord van God te doen.

Dit is zeker wel een van die Amerikaanse wonderen, die men zoo in Nederland niet kent. De feiten worden als historische feiten geloofend; toch worden de „feiten“ als „feiten“ niet geloofend. Door het loochenen van het historische van de feiten loochent men slechts een verouderde verklaring van de feiten. En dit alles zou niet andersoortig zijn dan een overgang van Ptolemeus tot Copernicus. En hiermee zou Brunner als opvolger van Hodge verdedigd zijn. De eeuwige waarheden van des menschen schepping naar Gods beeld en des menschen zondeval, zegt Mackay, worden door Brunner ten stelligste geleerd. En hiermee, meent hij, heeft hij genoeg gezegd. Brunner komt spoedig te Princeton. Men kan hem dan hooren en hem zooveel vragen stellen als men wil.

Of Barnhouse op dit alles nog weer antwoorden zal weet ik niet. Het maakt ook weinig verschil. Hij komt er wel met een vermaning af, en daarmee is alles weer in den doofpot. De Fundamentalisten pruttelen; de modernen lachen in het vuistje, en de Barthianen gaan hun gang. C. VAN TIL.

- 1) Staat der rechtheid.
- 2) Was 't maar zoo.... (Redactie.)

IN PERSCHOUW

De verklaring van de curatoren der V.U.

De B. A. Bos schrijft in „Geref. Kerkblad voor Drente en Overijssel“ iets in verband met volgende zinsnede uit de bekende verklaring van curatoren der V. U.:

„Curatoren aarzelen niet, hunne teleurstelling uit te spreken over de publicatie en verbreiding van opvattingen op principieel terrein, die nog niet voldoende in eigen kring zijn bezien.“

De Bos merkt naar aanleiding daarvan op:

Als we deze zinsnede toch letterlijk zouden nemen, zou het werk van onze professoren niet slechts uiterst bemoeilijkt, maar misschien haast onmogelijk worden. Als zij toch, vóór tot publicatie over te gaan van hun opvattingen op principieel terrein, eerst eens in eigen kring — bijv. op een professorenkrans — hun opvattingen nader moesten bespreken, zal publicatie haast niet meer mogelijk blijken. Als ik het goed versta, zouden ze hun persarbeid in copie klaar kunnen maken, maar daarna die copie eens met elkaar moeten gaan bespreken. Nu, dat lijkt me praktisch onuitvoerbaar, en het komt me voor, dat dit met de hangende kwesties ook niets te maken heeft. Heel iets anders is het, dat het ongeoorloofd moet worden geacht, dat professoren van eenzelfde Universiteit elkaar publiek gaan bekampen, zonder vooraf geprovoceerd te hebben in eigen kring tot overeenstemming te komen. Dit zal misschien ook wel de bedoeling zijn, maar op het minst geeft het gepubliceerde schrijven op dit punt dan aanleiding tot misverstand. Moeten we het opvatten in den eerst door mij genoemden zin, dan denk ik aan dat oude verhaaltje van een Zuid-Afrikaanschen boer, die tegen zijn jongen zei: „Je moet eerst denken, voor je wat zegt“. De jongen beloofde dat. Na eenigen tijd had vader bezoek en was hij in druk gesprek met zijn bezoeker, toen hij geïnterrumpd werd door zijn zoon, die zei: „Vader, ik denk“. Maar vader gaf geen acht op zijn zeggen. „Vader, ik denk“, zei hij voor de tweede maal, maar vader zei: „Jongen, laat me praten“. „Vader, ik denk“, zei de zoon ten derden male, en granslorig zei vader: „Nu jongen, wat denk je dan?“ „Wel, vader“, antwoordde deze, „uw broek staat al een poosje in brand“. De vonk, uit de pijp gevallen, had reeds kwaad werk gedaan, en het denken van den zoon had vader van den wal in de sloot gebracht. Ik wil maar zeggen: Onze professoren moeten niet teveel geremd worden; hoe meer zij publiceeren, en hoe meer hun opvattingen ook kritisch worden beschouwd, hoe verder we komen. Dan worden we verrijkt; en als zij, vóór tot publicatie over te gaan, eerst met hun collega's allerlei opvattingen, die speciaal op hun terrein liggen, waarop zij autoriteit hebben, moeten gaan bespreken, dan is het wel eens mogelijk dat we, dank zij al dat denken en confereren, weinig publicaties krijgen, en dan komen we niet verder.

De A. M. Boeijsma merkt op in „Haarlemsch Kerkblad“:

Als ik me niet vergis is dit de eerste keer dat in deze zaak een curatorale stem naar buiten komt. Op zichzelf is het heugelijk, dat deze toezichhouders blijken hun zorg ook naar dezen ietwat rumoerigen kant uit te strekken. Moge hun bemoeiing werkelijk olie op de golven zijn.

Alleen veroorloof ik me de opmerking, dat de storm niet is verwekt door de hoogleraren Vollenhoven en Doofjeweerd. Want zij hebben in wetenschappelijke kalme hun meningen voorgedragen.

Als op dezelfde manier mogelijke bezwaren tegen hun zienswijze waren ingebracht, zou er niets gebeurd zijn. Want deze wijsgeeren, wier houding ondanks alles kalm en waardig blijft, zijn voor degelijke critiek zeer wel toegankelijk. Een frissche tegenwind zou ook niets geschaad hebben.

Doch nu kwamen felle stormstooten, onder wier vleugelen vernieling was, zich op deze diepzeeën werpen. En dat gaf slecht weer.

Voor mooi weer is alleen noodig dat alle mogelijke verraderlijke stormlagen bezworen worden.

Dan kan het diepzee-onderzoek rustig plaats hebben. En komen misschien Lutine-schatten naar boven.

In „Zeeuwsehe Kerkbode“ spreekt ook Dr. Heij zich uit. Hij merkt op:

Maar als bij de publicatie van nieuwe resultaten openbaar wordt een ernstig verschil tusschen verschillende werkers op hetzelfde terrein, dan kan het niet anders of ons Gereformeerde volk moet onrustig worden. Dat volk gaat uit van de gedachte, dat, waar de Gereformeerde wetenschap als een eenheid is te denken, uit dat verschil moet geconcludeerd, dat of de één of de ander het mis moet hebben, of dat wel beide nog fouten maakten. Het is zelf niet in staat over de dieper gaande vragen te oordeelen. En daarom is de wensch van dit volk gegrond, dat de geleerden van verschillende faculteiten — daarom hebben we immers een universiteit — met elkander over die vragen zullen handelen totdat ze het met elkander eens zijn. En dat, wanneer het ondanks ernstig pogen niet gelukt om tot een eenstemmig oordeel te komen, ernstig wordt overwogen, om vooral nog van publicatie af te zien. Of, wanneer men van oordeel is met publicatie niet langer te mogen wachten, die publicatie zóó geschiedde, dat ze geen oorzaak wordt van verdeeldheid onder het volk, dat voor de ontwikkeling der Gereformeerde wetenschap bidt en werkt.

Ik geloof, dat Dr. Heij uit het stuk van curatoren teveel verwaarloost wat gezegd is over de uitgebrachte critiek en daarnaast te eenzijdig en ook niet heeltemaal juist accentueert wat naar den anderen kant werd opgemerkt. Immers, de verschillen worden lang niet altijd openbaar „bij de publicatie van nieuwe resultaten“ (een beeld, dat ons trouwens teveel aan een laboratorium doet denken).

De verschillen tot oordeelen spreken gunstige geleed worden behoort, dat ik zelf af duidelijk brochure of willen besch. Prof. Heij verdedigd a reeds was lieten enkel klaag over geen lucht werkelijke

Het aantal bedenke dit, beschouwing nistatie“ (de voorbijgaan

De hui schijnt v Ze kunne Ze kunne belofte: d me naar belijdenis als ze hi belofte n Berg van bestaan e degenen, hooren e het liever god uit t daante, c laat v figuur

Intussche wijzen naar uitlating v reorganisat van Dr. K. tegen de vierde arg

Het sing der p em niet? eenheid hebben. l weinig v

De (Am kwestie Dr

Prof. t genaamd de boven kelijk de van dat

De tw wordt ge or in de van den satie en en overb deringen en „syn keer gen beschrev zou kun welke be als in N weer die dan in t het dre

Ook Dr Kerkblad

Nu ve het duag een vrij aan den rechtelij het leve maar oc kerkrech was gevi de bepal van tuel tusschen en den op onze

Ook w zaken m het off artikeler

Dat d omstand kwestie dogmati niet van wanneer spits te had ver

De ge raakt, i ondersel kerkrech niet gel voor een afdwaling ook al broeder

De verschillen worden pas openbaar als menschen, die tot oordeelen bevoegd heeten, ze constateeren en er over spreken gaan. Het zwaartepunt zal dus steeds moeten gelegd worden in de vraag, of zij die zulks doen het behoorlijk doen, en op goede gronden. Het geval, dat ik zelf gesignaleerd heb, spreekt op het gemakkelijke af duidelijk genoeg. Niemand heeft vóór Prof. Hepps brochure over de algemeene genade ondergeteekende willen beschuldigen van te vroege publicatie. Eerst toen Prof. Hepp een meening van mij „in versneld tempo” verdedigd achtte, hoewel ik later aantoonen kon dat ze reeds was uitgesproken vóór mijn benoeming in 1933, lieten enkele broeders zich eveneens verleiden tot geklaag over te vroege publicatie. Laat men zich vooral geen luchtkasteelen bouwen, maar op den bodem der werkelijkheid blijven staan.

De pluriformiteit in 't geding.

Het aantal opvattingen der pluriformiteit is groot. Men bedenke dit, wanneer men in „De Waarheidsvriend” een beschouwing leest over „De Vrijzinnigen en de Reorganisatie” (der Hervormde Kerk). Teekend — dit in 't voorbijgaan — is de aanhef van het artikel.

De huidige toestand van de Ned. Hervormde Kerk schijnt voor de modernen zoowat een ideale te zijn. Ze kunnen praktisch doen en laten wat ze willen. Ze kunnen prediken wat ze willen. Met de heilige belofte: dat ze het Heilig Evangelie van Jezus Christus naar Gods Woord en den aard en den geest der heilijdenis zullen prediken — komen ze binnen; en als ze binnen zijn, trekken ze zich van die heilige belofte niets aan. En als mannen als Prof. Van den Berg van Eysinga heel kalm zeggen, dat Jezus nooit bestaan en nooit geleefd heeft, stellen ze zich aan als degenen, die naar recht in de Hervormde Kerk thuis hooren en goochelen wat met woorden als „ik houd het liever met den Godzoon, dien het N.T. ons teekent, god uit God, tijdelijk verschenen in menselijke gedaante, die met geen mogelijkheid zich laat veranderen in de historische figuur van een leeraar of profeet”.

Intusschen hebben wij een andere reden voor het verwijzen naar „De Waarheidsvriend”. Het blad citeert een uittaling van vrijzinnigen, die bezwaard zijn tegen de reorganisatie. Er is een officiële brochure verschenen van Dr K. A. Boversluis te Zutphen, waarin argumenten tegen de reorganisatie-plannen worden gegeven. Het vierde argument ziet er als volgt uit:

Het Ontwerp geeft geen oplossing van het nijpende probleem der pluriformiteit der Kerk. Waareen niet? a. Het Ontwerp gaat uit van het beginsel der eenheid der gemeente, en dat moeten we juist niet hebben. b. De praktische bezwaren zijn vele, zoodat er weinig vrede van te verwachten is.

De kwestie-Drachten.

De (Amerikaansche) „Wachter” schrijft inzake de kwestie Drachten:

Prof. Greydanus is niet de eenige, die met het zoogenaamde nieuwe kerkrecht niet vereenigd is. En als de bovenvermelde handeling der classis daarvan werkelijk de vrucht is, dan verwondert ons de afkeuring van dat kerkrecht in 'tallerminst niet.

De tweefdelige strooming op kerkrechtelijk gebied wordt gedurig openbaar. Nog maar kort geleden was er in de bladen heel wat discussie over de dissertatie van den pas gepromoveerden Dr Bouwman. Centralisatie en decentralisatie van autoriteit, independentisme en overheersing door de breedere kerkelijke vergaderingen, eigenmachtige handelingen van kerkeraden en „synodicalism”, zooals het ten onzent een enkele keer genoemd is een „classicism”, waarvan men het beschreven geval in Nederland misschien een voorbeeld zou kunnen heeten, zijn de beide klippen tusschen welke het schip der kerk heeft door te varen. Zoo hier als in Nederland raken we wel eens nu deze en dan weer die. Zou 't altijd zoo moeten? Indien ja, dat er dan in tijds op het gevaar gewezen worde, wanneer het dreigt.

Ook Dr W. A. van Es spreekt zich nader uit in „Geref. Kerkblad voor Leeuwarden”. We lezen o.m.:

Nu voor 12 jaar op de Synode te Assen, is er bij het dusgenaamde „kerkrechtelijke vraagstuk” van toen, een vrij scherpe tegenstelling van principieelen aard aan den dag gekomen, niet alleen tusschen de kerkrechtelijke opvattingen van personen, die destijds in het leven onzer kerken op den voorgrond stonden, maar ook tusschen den koers, welke tot dien tijd toe kerkrechtelijk in onze uitgeleide en vereenigde kerken was gevolgd, en volgens de overtuiging van velen, ook de bepalingen van onze Kerkenorde en de maatregelen van tucht, welke men destijds noodig achtte, althans tusschen nieuwe denkbeelden welke ingang vonden, en den gedachten gang, waaraan men tot hertoe ook op onze Generale Synodes was gewoon geraakt.

Ook wij konden ons toen in den nieuwen gang van zaken moeilijk vinden, en hebben daarvan destijds in het officieel orgaan van toen in zeer uitvoerige artikelen historisch en principieel rekenschap gegeven.

Dat de kwestie toen is blijven zitten, lag aan de omstandigheden van dien tijd. De kerkrechtelijke kwestie was toen zoo nauw verbonden met die van dogmatismen en confessioneelen aard, dat het zeker niet van groote bedachtzaamheid zou hebben getuigd, wanneer men, door de kerkrechtelijke kwestie op de spits te drijven, de moeilijkheden van die dagen nog had vermeerderd en vergroot.

De gemoederen waren destijds zoo in beroering geraakt, dat er ook weinig gelegenheid voor rustig onderscheiden scheen aanwezig te zijn. Wie met de kerkrechtelijke gaste van de Synode van Assen het niet geheel eens was, werd bij de massa allicht ook voor een verkapt anhangen van de dogmatistische afwijkingen gehouden. Zoo zweeg men dan maar, ook al moest men het met leede oogen aanzien, dat broeders en zusters, ook hier te Leeuwarden wel, die

dogmatisch nooit eenige neiging zelfs tot afwijking hadden vertoond, om hun kerkrechtelijke bezwaren meenden van ons weg te moeten gaan.

Even verder:

Doch we hebben daarbij toen de uitdrukkelijke verklaring gevoegd, dat we daarom, wat het verschil van meening zelf betreft niet van gevoelen veranderd waren: wij „conformeerden” ons, gelijk destijds de formulering was „met behoud van eigen meening”. En onze kerkeraad heeft niet alleen daarin nooit eenige reden gezien, ons daarover op eenige wijze lastig te vallen, maar toen destijds een broeder der gemeente tot ouderling was gekozen, en deze meende eerlijkheidshalve het den kerkeraad te moeten mededeelen, dat hij zeer ernstige bezwaren van „kerkrechtelijken aard” tegen de beslissing van Assen had, en zelfs een bevoegdheid eener synode tot afzetting van ouderlingen nooit zou erkennen, heeft de kerkeraad daarin ook in het allerminst geen reden gezien om dezen broeder van zijn benoeming tot ouderling te ontheffen. En misschien zou reeds toen de kwestie weer op de eene of andere wijze op onze meerdere vergaderingen acuut zijn geworden, indien niet de gezondheidstoestand van bedoelden broeder toch weer kort daarna had genoopt, bij den kerkeraad ontheffing aan te vragen.

En zoo staan we persoonlijk nog altijd tegenover de kwestie.

Noch de lijvige dissertatie van Dr Bouwman, noch wat ook, dat over het vraagstuk voor en na in bladen of op andere wijze over deze kwestie is geschreven of gezegd, heeft ons ook maar in het allerminst in ons gevoelen te dien aanzien kunnen schokken. Ook wij achten, gelijk we het ook bij de bespreking van het boek van Dr Bouwman in ons Kerkblad hebben uitgesproken, den nieuwen gang van zaken, het „nieuwe kerkrecht”, zooals het wel wordt genoemd, niet in overeenstemming met de beginselen, in onze Kerkenorde neergelegd, en zoowel in 1886, als bij de vereeniging onzer kerken in 1892, aanvaard, en ook niet bevorderlijk voor de rustige en gezegende ontwikkeling van het leven onzer kerken, zooals wij die zouden wenschen of wij die zien. Al geven ook wij wel toe, dat er in de toepassing der tot hertoe gevolgde beginselen wel eens neigingen zich vertoonden die tot bedenking aanleiding konden geven, en er ook schaduwkanten aan de toepassing dier beginselen zijn, waartegen men op zijn hoede moet zijn, en die in verband met de behoeften van het leven van onzen tijd — we denken b.v. aan het meermalen saamkomen onzer Gen. Synode — ook nieuwe maatregelen kunnen noodig maken.

De heer H. Algra schrijft in „Leeuwarder Kerkbode”:

Er was vroeger eens een groot faillissement in Leeuwarden. Dat gaf op het kantoor van den curator heel wat geclief. Maar die curator was een practisch man.

Hij decreeteerde: je telt elke kolom maar één keer op. Want als je het een tweede keer doet, krijg je mogelijk weer een andere uitkomst en je weet niet, of de eerste goed is.

Men zou hetzelfde advies willen geven ten opzichte van kerkelijke adviezen.

Prof. Greydanus geeft een voorbeeld, dat een Professor in het kerkrecht binnen een paar maanden twee adviezen geeft, die elkaar uitsluiten.

De eerste maal is de Synode met kerkelijk gezag bekleed, omdat haar leden in het ambt staan.

De tweede keer, omdat zij door de kerken zijn afgevaardigd.

Zijn zij intusschen als ouderling afgetreden, het doet er niet toe.

Wij willen voor den professor geen clementie pleiten. Men zou het ons kwalijk kunnen nemen.

Wij willen liever zeggen: het is de fout van hen, die tweemaal advies vragen. Zij hadden de levenswijze moeten kennen van den advocaat, waarvan hierboven sprake was.

K. S.

Twee lijnen.

In het „Kerkblad van de Gereformeerde Kerken in Nederlandsch-Indië” schreef Dr S. U. Zuidema een serie artt. onder den titel „Die ontvingen is van den Heiligen Geest, geboren uit de maagd Maria”. Uitvoerig besprak hij daarin de beschouwingen van Kohnstamm en Bruner omtrent dit dogma. Maar ook gaf hij een tekening van wat in Gereformeerden kring omtrent dit geloofstuk is gedacht en geschreven. Hier volgt het art., waarin hij dat doet. Er werd in de „Perschoor” reeds van dit art. gesproken. Het is No. IX van de reeks (17 Febr. 1938):

„De bovennatuurlijke ontvangenis is niet onverschillig en waardeloos; ze staat met de Godheid van Christus, met zijn eeuwig voortbestaan, met zijne volstrekte zondeloosheid in het nauwste verband, en heeft daarom ook voor het geloof der gemeente eene groote betekenis.” Zoo schreef Bavinck in zijn dogmatiek (III, 313). En wanneer hij dan op de betekenis van de ontvangenis uit den Heiligen Geest ingaat, vindt hij tweefdel: Vooreerst dat hetgeen in Maria verwekt is, niet in den wil eens mans, doch in de werkzaamheid, de kracht des Heiligen Geestes zijn oorzaak vindt. Ja, langs dezen weg heeft de Zoon Gods Zichzelf die menselijke natuur toebereid, waarmede Hij Zich als Middelaar zou vereenigen. In de tweede plaats bewerkte de Heilige Geest de heiliging en toebereiding van Christus' menselijke natuur tot die geheel eenige vereeniging in eenheid en gemeenschap met den Persoon des Zoons (III, 314, '15). De uitsluiting van den man, i.e. van Jozef — de keerzijde van de ontvangenis uit den Heiligen Geest — bewerkte tevens, „dat Christus, als niet in het werkverbond begrepen, ook vrij bleef van erfschuld en daarom ook naar zijne menselijke natuur vóór en na zijne geboorte van alle smet der zonde kon bewaard worden”. (III 317). En, zoo voegt Bavinck hieraan iets verderop toe, „de ontvangenis van den Heiligen Geest was niet de diepste grond en laatste oorzaak van Jezus' zonde-

loosheid, gelijk velen beweren, maar zij was de eenige weg, waarin Hij, die als persoon reeds bestond en tot Hoofd van een nieuw verbond was aangesteld, nu ook op menselijke wijze, in het vleesch, zijn en blijven kon, wat Hij was, de Christus, de Zoon Gods des Allerhoogsten” (III, 317, 318).

In ietwat anderen zin heeft Dr A. Kuyper Sr zich uitgelaten in zijn studie „De Vleeschwording des Woords”. Voor Dr Kuyper beteekent de leer, dat de Zoon Gods wel een menselijke natuur, doch niet een menselijke persoon heeft aangenomen, dat de Middelaar Gods niet deel heeft aan de erfschuld, niet in Adam gevallen is (b.v. blz. 104, 127). Voor Kuyper klemt dit zóó sterk, dat hij oordeelt, dat zoo de Middelaar ook een menselijke persoon had aangenomen, Hij stellig deel had aan de eerste overtreding van Adam, en in de erfschuld begrepen was. In dat geval zou hetgeen uit Maria geboren was, nimmer heilig hebben kunnen zijn. Want Dr Kuyper oordeelt, dat de zonde haar zetel niet in onze menselijke natuur, doch in onzen persoon heeft (blz. 104). En wijl nu voorts de erfsmet, welke van ouder op kind overgaat, daar ze in onze menselijke natuur is ingedragen, immer moet volgen op de erfschuld, en er nooit sprake kan zijn van een erfsmet wanneer er geen voorafgaande erfschuld zou zijn, daarom moest ook de Christus naar Zijn menselijke natuur ontvangen worden zonder toedoen des mans, n.l. uit den Heiligen Geest. Toen immers de menselijke natuur aan Christus toekwam door de maagd Maria, kwam deze Hem toe uit Adam „door een stroom van zonde heen”. Indien dan ook niet vooral de menselijke natuur, welke Hij van Maria ontving, gereinigd en geheiligd ware door den Heiligen Geest, dan zou de Christus ook een onreine natuur gehad hebben (blz. 103, 131). Ware dit niet geschied, zoo zou de voor God dwaze ongerijmdheid zijn ontstaan, dat iemand, hoewel zonder erfschuld, toch onder erfsmet zou leven. Saamvattend leert Dr Kuyper, „dat de Christus vrij was van alle erfschuld, doordien hij geen menselijke persoon, maar natuur aannam; vrij werd van erfsmet, doordien in het oogenblik der ontvangenis de Heilige Geest de smet wegnam” (blz. 141).

Vergelijkt men beide uitspraken, dan ziet men, dat Bavinck en Kuyper hier op menig punt geheel met elkander overeenstemmen. Toch is er wel eenig verschil. Bavinck immers wijst niet maar enkel op de betekenis der bovennatuurlijke ontvangenis, doch ook op de betekenis van de uitsluiting van Jozef. Terwijl Kuyper het afdoende acht, dat de Christus daarom van erfschuld vrij bleef, omdat Hij geen menselijke persoon aannam, wijst Bavinck er op, dat dit vrijblijven van erfschuld mede een gevolg is van de uitsluiting van Jozef bij Christus' ontvangenis. Niet zoozeer het felt, dat de Christus geen menselijke persoon aannam, doch veelmeer het felt, dat Hij naar Zijn menselijke natuur geen natuurlijk vader heeft gehad, heeft Hem voor het begrepen zijn in de erfschuld bewaard, wijl Hij, langs dezen weg van de uitsluiting van Jozef, ook niet in het werkverbond begrepen is geweest, hetwelk God vóór den val met Adam en in hem met al zijn natuurlijke nakomelingen had gesloten.

Het is van niet weinig belang, op dit verschil tusschen Kuyper en Bavinck te letten. Voor Kuyper heeft, in zijn genoemde studie, de uitsluiting van Jozef slechts indirecte betekenis, n.l. omdat op deze wijze plaats gemaakt werd voor het wonder van de heiligende werking des Geestes over de menselijke natuur, welke de Christus van Maria ontving. Voor Bavinck daarentegen heeft de uitsluiting van Jozef ook een positieve betekenis. Zij had n.l. tengevolge, dat de Christus nu ook uitgesloten was van het werkverbond, dat God met Adam en in Adam met al zijn natuurlijke nakomelingen had gesloten. De bovennatuurlijke ontvangenis schakelt den Christus naar Zijn menselijke natuur ook uit het verband der natuurlijke nakomelingen van Adam uit.

Ook van een andere zijde is dit verschil te benadere. Kuyper leerde, dat de menselijke persoon door God geschapen wordt (blz. 129).

Zij is dus in alle geval niet daarom in den Middelaar Gods afwezig, wijl Hij als mensch niet een vader heeft gehad. Want, ook indien de Middelaar uit Maria en Jozef zou zijn geboren, dan nog zou Hij geen menselijke persoon behoeven te hebben. En wijl nu volgens Kuyper de erfschuld slechts een menselijke persoon kan worden toegerekend, daar de Middelaar, ook al ware Hij uit Jozef en Maria beide geboren, desondanks zou Hij niet in het werkverbond, en niet in Adam, en dus ook niet in de erfschuld begrepen zijn. Voor Kuyper is derhalve de leer van de mangdelijke geboorte van den Middelaar niet zoo bindend als voor Bavinck. Bavinck toch acht het vanzelfsprekend, dat ware de Middelaar uit Jozef en Maria geboren, zoo zou Hij ook in het werkverbond met Adam begrepen zijn geweest, en derhalve onder de erfschuld gekomen zijn. Vandaar, dat Bavinck verhoudingsgewijs, ook veel strenger nadruk op de mangdelijke ontvangenis van den Middelaar legt dan Kuyper in zijn bovengenoemd geschrift. Voor Kuyper heeft de bovennatuurlijke ontvangenis slechts deze waarde, dat zij de menselijke natuur van den Middelaar door de werking des Heiligen Geestes bevrijdde van de erfsmet. Maar het valt niet in te zien, waarom, gesteld, dat de Middelaar, wijl Hij geen menselijke persoon aannam, vrijbleef van de erfschuld, niet ook voorts van de erfsmet kan ontheven worden door een heiligende werking des Heiligen Geestes over de vrucht in Maria's schoot, ook, al was deze vrucht door Jozef verwekt.

Het leerstuk van de mangdelijke geboorte van den Middelaar klemt bij Kuyper dan ook lang zoo stringent niet als bij Bavinck. Bij Bavinck is het ten eenenmale uitgesloten, dat de Christus zonder erfschuld zou zijn geweest, indien Hij een natuurlijke nakomeling van Adam ware geweest; wat het geval is, wanneer Hij zoowel een natuurlijke vader als een natuurlijke moeder zou gehad hebben. En wijl in dat geval vrijdom van erfschuld zou zijn uitgebleven, zoo ware het — op gelijke gronden als bij Kuyper — ook uit-

gesloten, dat Hij vrij bleve van erfsmet. Wilt immers de heiligmaking nimmer voortgaat aan de rechtvaardigmaking; de vrijmaking van smet nimmer aan die van schuld der zonde. En dus zeker niet de heiligmaking zou plaats vinden wanneer de rechtvaardigmaking in het geheel niet zou gevolgd zijn. Dit zou in strijd zijn met heel de structuur van den weg der zaligheid, ja, met Gods heiligheid en rechtvaardigheid.

Volledigheidshalve dient vermeld, dat ook bij Bavinck de lijn, welke Kuiper trek, niet schijnt te ontbreken. Hij stelt dezen naast en als aanvulling van den boven geciteerden. „Als Persoon kwam de Middelaar niet uit de menscheit voort.” Doch niet, omdat Bavinck cretanistisch denkt over den oorsprong van den menschen persoon, maar omdat Bavinck hier spreekt over den Persoon van den Zoon Gods, welke bestond ook vóór Hij de menscheit aannam, één met den Vader en den Geest. En de erfschuld kon dezen Persoon Gods in den Middelaar niet worden toegerekend, wijl Hij, als God, niet uit Adam voortkwam. Maar men vergeet niet, — in onderscheid van Kuiper wijst Bavinck er hier op, dat deze Persoon des Zoons, ook als Middelaar, vrij bleef van erfschuld, wijl Hij ook naar Zijn menscheit natuur, dank zij Zijn bovennatuurlijke ontvangenis door de uitsluiting des Mans, niet in het werkverbond was begrepen. Deze laatste gedachte nu vinden wij bij Kuiper niet. Zoo kan Bavinck zeggen, dat de ontvangenis van den Heiligen Geest niet de diepste grond van Jezus' zondeloosheid was, maar dat zij wel de eenige weg is, waarin Hij zondeloos kon blijven, ook na Zijn vleeschwording (III, blz. 137, 318). Omdat bij Kuiper echter het vrijblijven van de erfschuld geheel en al wordt toegeschreven aan het feit, dat de Zoon Gods geen menscheit persoon heeft aangenomen, is de bovennatuurlijke ontvangenis van den Zoon Gods voor hem geen noodzakelijke grond voor de vrijheid van den Middelaar van alle erfschuld. Ook bij natuurlijke geboorte uit Jozef en Maria zou voor Kuiper Zijn vrijdom van erfschuld nog onomstootelijk vast staan. Voor Bavinck niet. Hij ziet wel degelijk de ontvangenis van den Heiligen Geest als den eenigen weg tot dit einddoel van de zondeloosheid des Middelaars. Bij Bavinck is de uitsluiting van Jozef onmisbaar; bij Kuiper kan ze desnoods, vanuit dogmatisch standpunt gezien, ontbreken. Bij Bavinck bleef de Middelaar vrij van erfschuld, omdat Hij, door de uitsluiting van Jozef en dus doordat Hij niet naar Zijn menscheit natuur onder het werkverbond viel, bovennatuurlijk ontvangen is. Bij Kuiper enkel, omdat Hij geen menscheit persoon aannam. Bavinck heeft in dit verband geen behoefte aan de onderscheiding tusschen menscheit natuur en menscheit persoon. En in elk geval betekent deze onderscheiding voor hem niet, dat de Middelaar, wijl geen menscheit persoon aannemend, nu ook stellig buiten het werkverbond valt. Integendeel, hoewel Bavinck leert, dat de Middelaar geen menscheit persoon aannam, leert hij evenzeer, dat desondanks de Middelaar mee in Adam en in het werkverbond begrepen zou zijn geweest, wanneer Hij naar Zijn menscheit natuur uit Jozef en Maria geboren was. Voor Bavinck hangt het af of niet in Adam begrepen zijn, derhalve niet af van het feit, of iemand een menscheit persoon is, doch uitsluitend van het feit, of iemand tot de natuurlijke nakomelingen van Adam behoort. Ware de Middelaar naar het vleesch een natuurlijk nakomeling van Adam, zou was Hij naar het vleesch ook begrepen in het werkverbond, en derhalve mede met Adam schuldig, en onder den ban en vloek van de erfschuld gesteld. Maar, zooals Kuiper het in zijn „De vleeschwording des Woords”, voorstelt, zou het niet onmogelijk zijn, dat de Middelaar, ook al ware Hij naar het vleesch een natuurlijke nakomeling van Adam, toch naar Zijn menscheit natuur niet mede in Adams zondeval, wijl in het werkverbond, betrokken is. En omgekeerd: gesteld, dat de Zoon Gods wel een menscheit persoon had aangenomen, doch langs den weg van de bovennatuurlijke ontvangenis uit de maagd Maria door den Heiligen Geest, dan zou volgens Kuiper, de Middelaar naar Zijn menscheit natuur niet heel het menscheit geslacht en al de natuurlijke nakomelingen van Adam mee in de erfschuld liggen. Daarentegen zou dit voor Bavinck niet opgaan. Ook, al had de Middelaar Gods een menscheit persoon aangenomen, dan zou Hij nog, dank zij Zijn bovennatuurlijke ontvangenis, niet met de natuurlijke nakomelingen van Adam mee in de erfschuld en in het werkverbond begrepen zijn. Bij Bavinck komt het dus geheel en al aan op de bovennatuurlijke ontvangenis van den Christus. Bij Kuiper niet. Bij Kuiper is het feit, dat de Zoon Gods geen menscheit persoon aannam, alles beslissend. Bij Bavinck niet.

Het zij ons geoorloofd, in dit verband nog op de uitspraken van twee jongere Gereformeerde theologen te wijzen, n.l. op die van Prof. Hepp en Prof. Greijdanus. Prof. Hepp in zijn derde brochure van de reeks „Dreigende Deformatie” sluit zich aldaar geheel bij de bovenbesproken uiteenzetting van Kuiper aan. Hij oordeelt, dat het menscheit-persoon-zijn onafwendbaar meebrengt het in Adam begrepen zijn.

Het onderscheid tusschen bovennatuurlijke en natuurlijke nakomeling van Adam heeft derhalve voor Prof. Hepp geen essentiële betekenis. Het wonder van de maagdelijke geboorte onzes Zaligmakers raakt dus doende op het tweede plan (blz. 59, 60). Dat Prof. Hepp zich hiermede in de lijn van Kuiper, en niet in die van Bavinck beweegt, mag na het bovenstaande duidelijk geacht.

Juist het tegendeel vinden we bij Prof. Greijdanus. Deze heeft bij zijn promotie in 1903 de volgende stellingen verdedigd (zie zijn proefschrift „Menschwording en Vernedering”, waarin deze stellingen zijn toegevoegd): Stelling IX. De erfschuld is het schuldig staan van Adams (natuurlijke) nakomelingen aan zijn allereerste gebodsovertreding in het Paradijs. Stelling X. Dit schuldig staan is niet een voor schuldig gerekend worden, afschalen de aldus gerekenden niet zelve die zonde zouden gezondigd hebben, (vgl. Ezech. 18:4, 20); maar het is een als schuldig aan-

gezien en behandeld worden op grond daarvan, dat Adams (natuurlijke) nakomelingen zelve die zonde gezondigd hebben, zij het ook, dat zij deden op andere wijze dan hij (vgl. Rom. 5:14).

Stelling XI. Dit schuldig staan berust op de soevereine beschikking Gods over den samenhang der menschen, krachtens welk verbond Adam, het gebod overtredend, tevens alle zijne (natuurlijke) nakomelingen diezelfde zonde zondigen deed. (Rom. 5:12-14.) Deze stellingen hebben ook in ander opzicht haar waarde niet verloren. Doch, waar het ons nu om te doen is, is te wijzen op het feit, dat Greijdanus hier het in Adam begrepen zijn niet afhankelijk stelt van de vraag, of iemand een menscheit persoon dan wel enkel een menscheit natuur heeft, doch eenig en alleen van de vraag, of hij een natuurlijk nakomeling van Adam is. Tegendeel hiervan is, vanzelfsprekend, niet een onnatuurlijk doch een bovennatuurlijk nakomeling. D.w.z. juist met de toevoeging „natuurlijk” wilde Greijdanus alhier den Middelaar Gods uitsluiten uit zijn betoog, wijl Hij een bovennatuurlijk nakomeling van Adam is. Dat Greijdanus hierop het oog heeft gehad, blijkt nog uit de volgende stelling, waarin hij over de verhouding tusschen Adam en Christus handelt.

Genoeg om te laten zien, dat Greijdanus zich hier in de lijn van Bavinck beweegt. Gesteld, de Middelaar ware, naar Zijn menscheit natuur een natuurlijk nakomeling van Adam, dan zou Hij ook naar Zijn menscheit natuur mede aan Adams allereerste gebodsovertreding schuldig hebben gestaan.

Terzijde moge opgemerkt zijn, dat schrijver deze gezins voorstander is van een leer, als zou de Middelaar een persoonlijke menscheit natuur hebben aangenomen. Het was ons er slechts om te doen, te toonen, hoe er in onze Gereformeerde theologie sinds Kuiper en Bavinck twee lijnen loopen. De eerste legt den nadruk op de bovennatuurlijke ontvangenis van den Middelaar, ter afsnijding van de gedachte, dat Hij in de erfschuld van Adams natuurlijke nakomelingen zou zijn begrepen. Voor dit doel is het hun onverschillig, of de Middelaar een onpersoonlijke, dan wel een persoonlijke menscheit natuur had aangenomen. De tweede daarentegen acht het feit van de onpersoonlijke menscheit natuur van den Christus van zulk een belang, dat, ook al ware Hij niet langs bovennatuurlijken weg ontvangen, hij desondanks, zoo Hij maar geen persoonlijk menscheit natuur bezat, evenals Adams natuurlijke nakomelingen in de erfschuld van het menscheit geslacht zou deelen.

De eerste richting, die van Bavinck en Greijdanus, vindt steun in onze apostolische geloofsbelijdenis. Voor haar toch is ons geloofsartikel een volstrekt onmisbaar leerstuk, met het oog op de zondeloosheid van den Middelaar. De tweede richting, die van Kuiper en Hepp, heeft ons geloofsartikel niet noodig, om de zondeloosheid van den Middelaar te handhaven. Zij maakt tot dat einde gebruik van een, in onze apostolische geloofsbelijdenis, noch in één van onze belijdenisschriften vermelde, onderscheiding tusschen een onpersoonlijke en persoonlijke menscheit natuur. Bij de eerste richting steunt dus de theologische bezinning onmiddellijk op de belijdenis. De tweede richting laat zich niet uit de geloofsbelijdenis, doch uit een theologische onderscheiding voeden. De belijdenis, in ons geloofsartikel beheld, komt bij haar op den achtergrond: zij verliest haar intrinsieke waarde, ook al blijft zij vanzelfsprekend bij haar voorstanders van harte beleden.

Correspondentie.

DRINGEND VERZOEK.

Zijn er ook mischiefs lezers van ons blad, die mij zouden kunnen helpen aan een exemplaar van de Handelingen van de 23e, 27e, 29e, 31e, 48e, 55e en 62e Curatorenvergadering van de Theologische School te Kampen? Aangezien de mogelijkheid bestaat, dat meer dan één lezer mij zou kunnen en willen helpen, verzoeke ik vriendelijk, dat men eventueel nog niet een exemplaar toezende, maar volste met een bericht, opdat voorkomen worde, dat meer dan één exemplaar gezonden wordt. Het zou mij zeer verblijden, indien men mij zou kunnen helpen.

K. S.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Direkt te:

Zuidbroek: Cand. M. J. C. Bosscha te Assen; Cand. K. J. Kraan, hulpred., te Schiedam; Cand. J. F. Solle, hulpred., te Eindhoven.

Troetel te:

Hemelum: Cand. A. Elshout te Amsterdam, en Cand. A. G. Luiks te Leeuwarden. Stiens: Cand. D. J. Scholten te Zutphen en Cand. A. G. Luiks te Leeuwarden.

Beroepen te:

Helpman: J. W. Tunderman te Vrouwenpolder. IJsselmuiden-Grathorst: Cand. O. W. Bouwama te Rotterdam-Delfshaven. Zeist: G. Langsticht te Amstelveen. Zuidbroek: Cand. M. J. C. Bosscha te Assen.

Aangenomen naar:

Zwijndrecht (Groote Lindt): Cand. J. v. d. Schaft te Vlaardingen.

Afscheid van:

Koog-Zandijk: B. Ramaker. Tekst: Job 22:21.

Intrede te:

Vijhuizen: Cand. H. W. Wierda. Tekst: I Cor. 3:21-23.

Candidaten tot den Heiligen Dienst.

Door de Classis Winschoten der Geref. Kerken is de heer W. P. J. Zwerver praeparator geëxamineerd en toegelaten om te staan naar den dienst des Woords.

Gaarne is cand. Zwerver bereid des Zondags de Kerken te dienen en een eventueel beroep in overweging te nemen. Zijn adres is: Heereweg 232, Meeden (Gron.).

De Classis Utrecht van de Geref. Kerken heeft praeparator geëxamineerd en beroepbaar verklaard den heer J. v. Wijngaarden, cand. aan de Vrije Universiteit. De heer Van Wijngaarden is gaarne bereid de kerken in de prediking te dienen en een eventueel beroep terstond in overweging te nemen. Zijn adres is: Utrechtseweg 111, Vleuten.

„GEREF. KERKEN IN HERSTELD VERBAND”

Beroepen te en aangenomen naar:

Leiden-Noordwijk: Dr. J. G. Ubbink te Zevenhoven (Z.-H.) als predikant in algemeenen dienst.

GEREFORMEERDE GEMEENTEN.

Beroepen te:

Aagtekerke-Oostkapelle: M. Heikoop te Utrecht. Goes: P. Honkoop te Den Haag. Paterson (U. S. A.): J. van den Berg te Krabbendijke.

Bedankt voor:

Scheveningen: G. H. Kersten te Rotterdam.

NERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Beroepen te:

Amsterdam (vac.-B. Gijzel): K. H. Miskotte te Haarlem. Borselen (toez.): S. J. M. Hulsbergen te Hoedekenskerke. Den Bommel: Dr. M. H. A. L. H. v. d. Valk, cand. te Hillegersberg.

Deinum: J. J. Homan te Kooten.

Gieterveen: Cand. F. H. J. Bik (toez.), hulpred. te Sluis-kil.

Koudam: A. A. v. Ruler te Cubauard. Langweer (toez.): Cand. C. Nieber, pred.-evang. te Veendam. Lippenshuizen: A. R. Scholten te Oldeholtwolde. Ophersden, J. C. Terionw te Garderen. Rotterdam-Vreewijk: G. Gerbrandy te Leeuwarden. Suawoude: P. Zijlstra te Noordeloos. Wormer: Cand. W. Chr. Smits te Leiderdorp. Wijk bij Heusden: J. de Lange te Wilsam. IJsselmonde: C. M. Krijger te Beverwijk.

Aangenomen naar:

Heerenberg (toez.): T. Leendertz te Buitenpost. Nieuwleusen: G. Moen te Den Hoorn op Texel. Oudenhoorn: Cand. J. A. Fricke, hulpred. te Oostervierum. Wijngaarden: Dr. M. H. A. L. H. v. d. Valk, cand. te Hillegersberg.

Bedankt voor:

Blankenham: Cand. W. Chr. Smits te Leiderdorp. Goudarak: P. Zijlstra te Noordeloos. Papendrecht (toez.): J. W. v. d. Linden te Kootwijk. Waverveen en Den Bommel: Dr. M. H. A. L. H. v. d. Valk, cand. te Hillegersberg. Zwammerdam: H. W. J. C. Hanselaar te Rijperkerk (Fr.).

Intrede te:

IJmuiden-Oost: G. F. Callenbach. Tekst: El. 4:13.

Overleden:

B. Baljon te Oosterbeek, emer. pred., 60 jaar.

De aanbevolen preekreeks

voor wie niet naar de kerk kunnen gaan.

MENIGERLEI GENADE

Red.: Prof. Dr. K. DIJK en Dr. B. WIELENGA

Slechts 15 ct. p. week en p. preek.

Prijs f2.— p. kwartaal fr. p. p.

In elken boekhandel

Vraagt gratis proefnr.

Uitgave J. H. KOK N.V. Kampen

Dezer dagen zijn verzonden de proefschilden van den

MARANATHA SCHEURKALENDER

1939

bewerkt door

Ds J. J. KNAP Czn

Het schild geeft een voorstelling van:

Nebukadnezar van Babel

en wel het moment, waarin de koning op 't dak van zijn paleis de trotsche stad overziet en in zelfvoldaanheid zegt: Ik heb niet het Babel, dat ik gebouwd heb.

Als premieboek wordt dit jaar een prachtig boekwerk gegeven n.l.

WIE IS MIJN NAASTE?

door

N. W. VAN DIEMEN DE JEL

Omvang ongeveer 160 blz.

Wie in zijn omgeving met dezen gemakkelijk te verkoopen kalender wil werken, om een

FLINKE BIJVERDIENSTE

te verkrijgen, gelieve proefschild met inleekelijst aan te vragen bij den Uitgever

J. H. KOK TE KAMPEN

Heden verscheen:

CALVIJN IN HET LICHT ZIJNER BRIEVEN

Honderd Brieven van den Reformator vertaald en toegelicht door

W. DE ZWART

Met portret van Calvijn

Er is in onzen tijd een hernieuwde belangstelling voor Calvijn. Er heerscht echter veel misverstand over dezen Reformator. Dat komt omdat men den mensch Calvijn te weinig kent. Wie den persoon van Calvijn beter leert kennen, zal diens theologische gedachten juist verstaan. Deze keur bundel van brieven brengt Calvijn veel dicht bij ons. Het boek geeft een inzicht in het leven en in den persoon van Calvijn. Door de groeiende interesse voor Calvijn's theologie heeft dit boek actuele betekenis.

Prijs f2.35 - Geb. f2.95

In elken boekhandel.

J. H. KOK N.V. Kampen

Chr. Muziektijdschrift „DE HARP”

met

maandelijkse Muziekbijlage

f1.50 per jaar

onder redactie van F. PIJLMAS

Neemt proef met een abonnement en U zult algehele voldoening smaken.

Administratie-Adres:

te Belmersstraat 94 - Amsterdam (N.)

Medew.

Heem
dijk,
Holw
Dr. J.
Rotte
Dr. G.
Wolve
hoven
IJsle

Alle st

Prof. 1

INHOUD:

vergadering
Het apost
leven: Ger
boek Geref
werklozen
Trilogie v
Kuiper Se
gen, II —
praktijk.

Het wezen

Er is du
gaat, twee
scheiden.
welke het v
aangegeve
Gods en d
staat met
zaamheid.
verklaring
lijken, wa
maar op
esse”, of e
door aane
of van onl
hier niet
mogelijke

Deze tw
ze beide te
Zij snijden
van de ee
het wezen
heerschapp
Volgens
ontwikkel
ken aan e
niet in ma
is de een
tusschen h
bestuursre
heer en o
gelijk rech
den en bo
vrij. Ofsch
staande o
aan te ga
vrij, om o
De eene h
linge conl
slechts do
elkander
voorzoove
macht ovr
orde is gr
elkander,
dat alles
Dat er ee
moet wez
elkander l
geloofsbel
spreekt v
wat de ke
dat wordt
Door di
ficieliere k
ontstaat n
aard als d
kerk in ee
als eene